

Wojna i miast

2
1948

BIBLIOTEKA
WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W GDANSKU

zawiera
mapę
administ
Z. S. R. R.

„POZNAJ ŚWIAT“

Popularno-naukowy miesięcznik geograficzny

POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO

Treść nr 2/1948:

W. Milata: Geografia świata w wieku lotnictwa	33
J. Flis: Cedry Libanu	35
Z. Czeppe: Londyn (cz II)	39
Polowanie u Konkombów	42
W. Walczak: Kopalnie magnetytu w Kirunie (Szwecja)	44
Świat w cyfrach:	46
Zaludnienie świata cz. I Ameryka Półn. i Płd.	46
Dane statystyczne dla Rumunii, Cejlonu, Burmy i Islandii	47
Pakistan i Hindustan	48
Aktualności geograficzne	48
K. Bromek i B. Winid: ZSRR (cz. II)	50
Wśród nowych książek i map	60
Książki i czasopisma nadesłane do Redakcji .	62
Odpowiedzi Redakcji	62
Zagadki geograficzne	64

**Czasopismo redaguje Komitet Redakcyjny Wydziału Popularyzacji
Polskiego Towarzystwa Geograficznego**

Sekretarz Redakcji: Dr W. Milata
Kraków, Grodzka 64 II p. Tel. 555-78.

Adres Administracji „Poznaj Świat“:
Kraków, Szymanowskiego-Boczna 17. Telefon 567-83
Konto PKO IV-4896.

Warunki prenumeraty:

Cena pojedynczego nr 70.— zł.

Kwartalnie	160.— zł.	Członkowie	PTG	140.— zł.
Półrocznie	300.— zł.	„	PTG	260.— zł.
Rocznie	550.— zł.	„	PTG	500.— zł.

Okladkę projektowała: **BOGNA KRASNODEBSKA-GARDOWSKA**
Wydawca: Instytut „GLOB“ w Krakowie.

Numer 3 „POZNAJ ŚWIAT“ będzie poświęcony Czechosłowacji.

W. Milata, Kraków

Geografia świata w wieku lotnictwa

Rozwój lotnictwa komunikacyjnego w ostatnich kilku latach przyczynił się do powstania nowej geografii, która jest krańcowo różna od geografii z okresu okrętu żaglowego, parowego i kolei żelaznych. W najbliższej przyszłości musimy się nauczyć myśleć o tym, że nasza ziemia leży na dnie olbrzymiego oceanu powietrznego, który równocześnie jest szlakiem komunikacyjnym łączącym wszystkie punkty na powierzchni ziemi.

Rozwój lotnictwa przyczynił się do tego, że dwie nasze strefy życiowe — ziemską i oceaniczną, zostały powiększone o strefę trzecią — powietrzną. Samolot nie uznając barier stworzonych przez człowieka i przyrodę, przyczynił się do czasowego zmniejszenia powierzchni ziemi. Ponadto samolot przyczynił się do tego, że ziemia dzielona dawniej na kilka kontynentów i oceanów, stała się obecnie jedną całością zjednoczoną wielkim oceanem powietrznym. Wprawdzie drogą morską Europa jest odległa o 6.000 km, a Azja nawet o 9.000 km od wybrzeży Ameryki Północnej, to jednak w światowych szlakach powietrznych obraz ten wygląda zupełnie inaczej.

Ziemia bowiem jest kulista nie tylko na zachód i wschód, ale również na północ i południe — przez oba bieguny. Azja zasadniczo jest odległa zaledwie

o 75 km od wybrzeży Ameryki Północnej (Alaska), Europa zaś za pośrednictwem pomostu lotniczego Labrador, Grenlandia i Islandia leży zaledwie o 15 godz. lotu od wschodnich wybrzeży Kanady i Stanów Zjednoczonych A. P. Australia zaś, która dawniej leżała na krańcach przemysłowego i handlowego świata, leży obecnie o 35 godz. lotu od Ameryki Północnej, a 48 godz. lotu od Europy.

Samolot stał się bezpośrednią przyczyną opracowania **nowej mapy świata**, która przedstawia większość wielkich mas lądowych skupionych dokoła Północnego Oceanu Arktycznego. Na zewnątrz od tego oceanu śródlądowego rozchodzą się promieniście trzy największe kontynenty świata (Europa, Azja i Ameryka Północna).

Przy studiowaniu powyższej mapy, która ma swój środek na biegunie północnym, dowiadujemy się wielu ciekawych rzeczy. Przede wszystkim nie widzimy już na niej zachodniej i wschodniej półkuli, które tak wyraźnie zaznaczają się w innych atlasach. Minneapolis (USA) podbiegunową drogą powietrzną jest zaledwie o 450 km dalej od Tokio jak San Francisco. Nowy York jest o 600 km bliżej Moskwy jak Vancouver na zachodnich wybrzeżach Kanady, a Kalkuta w Indiach jest odległa zaledwie o 11.100 km powietrznych od

San Francisco, w porównaniu z 18.000 km szlakiem morskim.

Przestrzenne skurczenie się naszego świata w wieku lotnictwa jeszcze ciekawiej przedstawia się w czasie. Zagadnienie to ilustruje najlepiej fakt, że z jakiegokolwiek lotniska w Europie można dolecieć samolotem w ciągu

dię i Labrador. Najkrótsza droga powietrzna z centralnych części Stanów Zjednoczonych A. P. do Azji prowadzi przez Kanadę, Alaskę i północno-wschodnią Syberię.

Podobnych przykładów można przytoczyć wiele, a każdy z nich będzie podkreślał znaczenie północnych obsza-

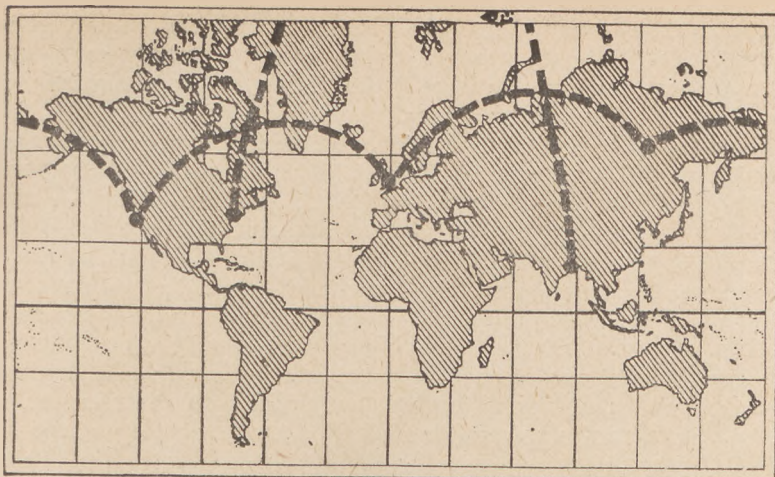
1. Mapa świata w wieku lotnictwa.

Mapka ta ilustruje, że w strefach polarnych i nad Biegunem Północnym prowadzą najkrótsze i najszybsze połączenia lotnicze z zachodu na wschód i odwrotnie. Trójkąt linii lotniczych: Londyn — Jakuck — San Francisco — Londyn łączy ze sobą trzy najważniejsze kontynenty świata.

60 godz. do najodleglejszych krańców świata. Z Nowego Yorku do Kapstadu w Afryce Południowej jest tylko 26 godz. lotu samolotem, podczas gdy podróż morską między tymi dwoma punktami trwa 25 dni. Najkrótsza linia lotnicza w czasie i przestrzeni z Warszawy do Chicago i odwrotnie prowadzi przez Skandynawię, Islandię, Grenlan-

rów polarnych i kierunki rozwoju światowych linii lotniczych.

Chociaż wiek lotnictwa jest jeszcze młody, to jednak już obecnie zrewolucjonizował on wiele dawno ustalonych czynników w stosunkach między człowiekiem a jego otoczeniem. Trudno sobie w tej chwili wyobrazić, co w za-

2. Znana wszystkim mapa Merkatora.

Mapa Merkatora jest już przestarzała dla wielu zagadnień w wieku lotnictwa. Szlaki lotnicze z mapki nr 1, naniesione na mapę Merkatora, ilustrują wyraźnie jak wiele mylnych pojęć mapa ta wprowadza w kierunkach i wzajemnym układzie kontynentów. Z mapy Merkatora wydaje się, że San Francisco leży w prostej linii na zachód, a Jakuck na wschód od Londynu. Tak jednak nie jest. Najkrótsze bowiem drogi lotnicze świata przebiegają nad krajami polarnymi. Północne obszary polarne leżą w środku półkuli północnej, która zamieszkuje 9/10 ludności współczesnego świata.

kresie rozwoju światowych linii lotniczych przyniesie przyszłość. W każdym razie stratosferyczne linie lotnicze w strefach podbiegunowych i biegunowych, międzykontynentalne długodystansowe linie lotnicze towarowe i pa-

sażerskie, pociągi szybowców powietrznych itp., na pewno w przyszłości będą wywierały wpływ na przesuwanie się nawet dużych ośrodków przemysłowych i ludnościowych, oraz na stosunki gospodarcze i polityczne świata.

J. Flis, Nowy Sącz

Cedry Libanu

Gnała mnie chęć ujrzenia ostatnich drzew z dawnych wspaniałych lasów cedrowych, które ongiś pokrywały szczyty Libanu. Chciwość ludzka od czasów króla Hiram, który dostarczył budulca na salomonową świątynię, wytrzebiła te lasy niemal doszczętnie. Przetrwały drobne grupy drzew; z nich

największą jest grupa u źródeł Kadi-szy *).

Punktem wyjściowym jest dla mnie Tripoli na północ od Bejrutu. Z fenickich czasów nie pozostało ani śladu, za to potężne mury cytadeli Rajmunda St. Gilles i gotyckie mury kościołów zamienionych w meczety, na każdym

*) Nazwy geograficzne podaje w transkrypcji polskiej.

kroku przypominają czasy Krzyżowców. Siedmdziesiąt tysięcy mieszkańców miasta stanowi mieszaninę narodowości i religii. W roku 1938 w całym Libanie mieszkało 181.000 mahometan grupy sunnickiej, 160.000 grupy szyickiej, 245.000 katolików obrządku maronickiego, 51.000 greckiego, 11.000 ormiańskiego, 3.000 syryjskiego i kilkuset chaldejskiego. Z chrześcijan niekatolików: 84.000 prawosławnych, 30.000 kościoła ormiańskiego, 3.000 syryjskiego i 8.000 różnych sekt protestanckich, wreszcie z innych grup religijnych 55.000 druzów, 4.000 możeszowego, nie licząc 62.000 obcokrajowców, przeważnie Francuzów. W Trypoli, które odzwierciedla strukturę religijną kraju, rezyduje trzech biskupów: maronicki, grecko-katolicki i prawosławny. Wśród ciasnych uliczek starego miasta wyrastają różnorodne świątynie.

Blżej portu położone jest nowoczesne miasto. Dochodzi tu północna gałąź rurociągu z mosulskich pól naftowych. Blisko 2 mil. ton ropy przeładowuje się w porcie na statki, a duża część przetwarzana jest w miejscowej rafinerii.

Wydostajemy się z dusznych ulic miasta i kierujemy się ku wspaniałej panoramie gór. Zbyt długo przebywałem w pustyni, bym pozostał niewrażliwy na wspaniałą zieleń, która oblewa zewsząd Trypoli.

Pomarańczowe pardsesy, winnice, gaje oliwne, warzywniki i plantacje bananów mieszają się ze starannie uprawianymi poletkami. Na pogórz, u stóp właściwych gór, na terasowanych ogromnym nakładem pracy stokach, każdy skrawek ziemi zajęty jest pod uprawę. Po kilku godzinach marszu wkraczamy w góry. Serpentyne szosy pną się zboczami doliny Kadiszy. Wapienne stoliwa rozcina bystry potok o schodowatym dnie. Przepaściste stoliwa jaru Kadiszy pocięte są nitkami perlistych wodospadów. Na terasach wysoko nad krawędzią jaru wiszą wioski góralskie Maronitów, z uroczymi

kościółkami i klasztorami, ubrane w zieleń winnic i morwowych gajów, tak kontrastujące z dzikością skalistych stoków jarów.

Najwyżej położoną wsią jest Bszare (1.400 m n. p. m.). Miły pensjonat — Bszare jest letniskiem — użycza nam schronienia. Gospodarze — Maronici — znają świat i języki. Jak wielu Libańczyków dorobili się na emigracji w Stanach Zjednoczonych. Wkładają w swój pensjonat ciepły nastrój rodzinny, słoneczną gościnność, tak wspólną wszystkim chyba na świecie mieszkańcom gór.

Na drugi dzień pniemy się wyżej. Nad Bszare wznosi się skalisty próg. W jego ścianach kryje się podziemny świat jaskiń. Zwiedzamy najslawniejszą z groć, uważaną przez Maronitów za świętość. Dziwy stalaktytowe ożywiają nurt lodowato zimnych wód wywierzska Kadiszy. Wody te, jak wiele podobnych źródeł, chwywane w rury, służą do nawadniania, rozprowadzane są wodociągami po wioskach, **stanowią biały węgiel Libanu**. Sama dolina Kadiszy dostarcza około 1.000 Kw, cały Liban wykorzystuje 12 tys. Kw na ogólną ilość 72.000 Kw nadających się do wykorzystania. Te małe zakłady elektryczne wystarczają do rozwiązania problemu elektryfikacji małego kraju jakim jest Liban. Po przeliczeniu na głowę mieszkańca jest to moc zainstalowanych elektrowni o 50% większa, niż w Polsce przedwojennej, a wobec braku większych zakładów przemysłowych prawie cała energia wyprodukowana idzie na cele domowe.

Po krótkim podejściu przez skaliste złomy nad wejściem do jaskini dochodzimy do zaśnieżonego kotła Cedrów (ok. 2.000 m n. p. m.). Śnieg leży tu zwykle od stycznia do maja. Otoczony stołowymi górami kocioł samą swą formą mówi o minionym zlodowaceniu. Krótka obserwacja nabrzmiałych krawędzi progu kotła wystarcza, aby rozpoznać zamykające go moreny.

Cedry sprawiają nam zawód. Jest ich

LIBAN — Tripoli, ulica starego miasta

(fot. J. Flis)

około 400 sztuk, ale tylko nieliczne przypominają te drzewa z herbu Libańskiej Republiki i z jej znaczków pocztowych. Dorastają 12 m wysokości i dożywają sędziwego wieku około 1.500 lat. Przeważają jednak drzewa chuderlawe, ledwo przeciwstawiające się surowości klimatu. Zawód wynagradzamy sobie, gdy po dalszej wędrówce osiągamy Ras-el-Kudib (2.650 m n. p. m.). Ze szczytu tego obejmujemy wzro-

kiem cały niemal Liban. Do błękitu morza przytyka lekko-falistą linią brzegową grzbiet górski, kulminujący na północ od nas w szczycie Kornet-es-Sanda (3.088 m n. p. m.). Góry Libanu (Dżebel Gharbi) mają charakter zrębu. Najwyższe warstwy stanowią wapienie cenozańskie, porowate i skrasowiałe, leżąca pod nimi kreda dolna stanowi nieprzepuszczalną warstwę, na której wychodniach biją liczne źródła. Wapienie ju-

rajskie pokazują się tylko na płaskich antyklinach. Skały ułożone są niezupełnie poziomo, znać lekkie falowanie i fleksurowate opadanie ku morzu i ku zapadlisku Beka, które jest przedłużeniem palestyńskiego rowu Jordanu.

gleby i nawodnieniu rzeczkami płynącymi z gór, jest pszennym spichrzem Libanu. Zadrzewienie trzyma się wyłącznie brzegów rzek i strumieni. W dali za Beką wznosi się drugie pasmo górskie, druga część potrzaskanej wapien-

LIBAN — góry Libanu pokryte śniegiem

fol. J. Flis)

Krawędziowe fleksury rozdarte są ostrymi uskokami. Góry Libanu mają stoki asymetryczne. Ku morzu opadają łagodnie, pocięte dolinami o kilku cyklach rowoju. W starszy, dojrzały krajobraz wcięte są doliny o „młodzieńczych” kształtach. Wschodnie, znacznie stromsze stoki gór, urywają się nagle wzdłuż linii uskoków krawędzią na równinę Beki. Ten kontrast rzeźby podkreśla roślinność bujna i soczysta na zachodzie pod wpływem wilgotnych wiatrów od morza, od wschodu uboga zeschnięta. Dno Beki, zwane w starożytności Celsyria dzięki urodzajności

nej płyty, Antyliban (Dżebel Charkū), kulminujący daleko na południu białym wierzchołkiem Hermonu (2.814 m n. p. m.). W pośrodku Wschodnie Góry obniżają się w głęboką bramę doliny Zebdanii, którą wiodą drogi do Damaszku. Antylibanem biegnie granica Libańskiej Republiki z Syrią. To małe państwo, liczące około 10.000 km² (granica z Syrią nie jest definitywnie ustalona) i poniżej miliona ludności, pod względem kulturalnym stoi chyba najwyższej ze wszystkich państw arabskiego świata.

Zaleceniem Komisji Ustalania Nazw Miejscowości przy Ministrze Administracji Publicznej z dnia 28. XII. 1947 r., powierzono Instytutowi Kartograficznemu i Wydawniczemu „Glob” w Krakowie (ul. Szymanowskiego Boezna 17) wydanie

SKOROWIDZA NAZW MIEJSCOWYCH NA ZIEMIACH ODZYSKANYCH.

Skorowidz ten szczegółowo opracowany pod redakcją Prof. Dra St. Rosponda ukaże się w najbliższym czasie i zawierać będzie 20.000 nazw polskich i niemieckich w cenie zł. 500.—.

Londyn

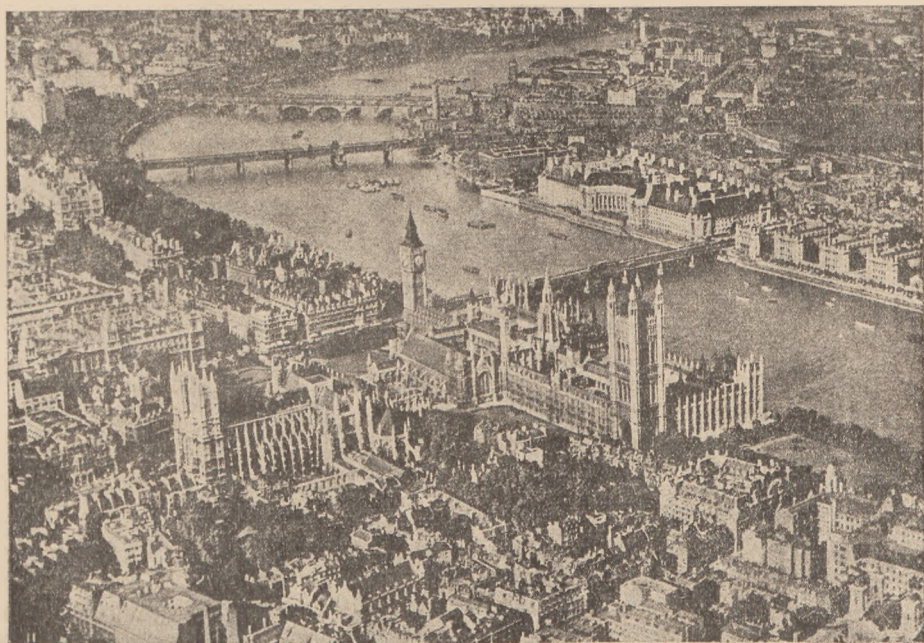
Część II.

Miasto.

Na najbliższym ujściu Tamizy brodzie, posiadającym cechy obronności, zbudowali Rzymianie most i fort. Na nim skrzyżowały się drogi biegnące z portów nad Kanałem do wielkich centrów rzymskich Verulamium (dzisiejsze St. Albans) i Camulodunum (Colchester), oraz do miast, osiedli i for-

kończone inwazją normańską, ale warunki geograficzne pozostały niezmienione i węzeł drogowy znowu ożył, port zapełnił się statkami, a osada zaczęła się rozwijać.

W ciągu wieków średnich na północnym brzegu Tamizy rozwinęło się miasto, jako wielkie centrum handlowe,

LONDYN — widok z lotu ptaka na Tamizę i budynek parlamentu

(fot. BOP)

tów na północ od Tamizy. Wykorzystując naturalne przystanie założono port rzeczno-morski. Obecność tych trzech elementów: węzła drogowego, portu i zapewniającego im bezpieczeństwo fortu, uwarunkowała powstanie osady.

Przeminęła okupacja rzymska, przeminęły burzliwe „ciemne wieki” za-

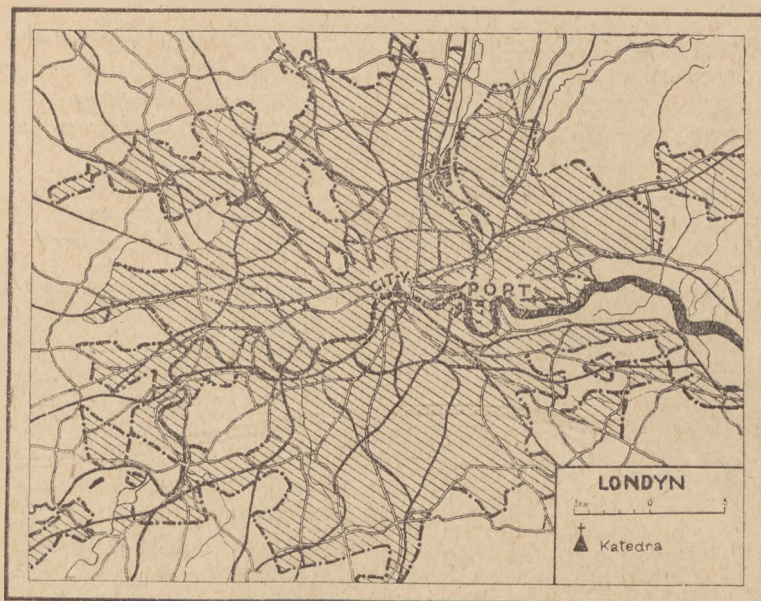
przemysłowe i finansowe (w swej części wschodniej), oraz polityczno-administracyjne (w części zachodniej). Rozwój przestrzenny miasta uzależniony był zarówno od obecności wody do picia, jak i zdatności gruntu pod zabudowę. Toteż najpierw zabudowana została żwirowa terasa w rejonie City i wały

nadbrzeżne, oraz wyspa Westminsteru. Później włączono w obręb miasta wsie, leżące na najbliższych wzgórzach.

Postęp techniki umożliwił doprowadzenie wielkich ilości wody do miasta oraz jego kanalizację. Wprowadzenie

spy mieszczą część ludności pracującej w Londynie i służą londyńczykom jako miejsca wypoczynku w czasie weekend'ów i świąt.

Niepodobna w ramach artykułu omówić problemów Londynu, jako wielkie-

Plan Londynu przedstawiający sieć komunikacyjną tego największego miasta świata

głębokich wierceń umożliwiło przerzucenie się osadnictwa na kredowe zbocza Basenu, do czego przyczyniło się ulepszenie komunikacji podziemskiej. Koleje zostały zelektryfikowane, a ponadto ulepszono komunikację autobusową i przedłużono linie kolei podziemnej. Zaczął się gwałtowny rozrost miasta na zewnątrz, idący najpierw wzdłuż linii komunikacyjnych, a potem zajmujący przestrzeń między nimi, z pominięciem tylko najbardziej bagnistych części dolin. W obręb miasta włączano coraz dalsze wsie i miasteczka, aż powstał potężny twór, zajmujący powierzchnię 177.382 ha.

Wpływy Londynu sięgają znacznie dalej. Porty południowo-wschodniej Anglii są funkcjonalnie portami Londynu, a miasta i lotniska tej części wy-

go miasta. Wspomnę tylko pobieżnie o kilku z nich.

Najważniejszym bodaj jest przeludnienie miasta. Dawało się ono odczuć jeszcze przed wojną, nie tyle w formie braku mieszkań, ile w ich jakości. Starano się temu zaradzić przez budowę szeregu miast-ogrodów, planowo zabudowanych i bez przemysłu, który by zanieczyszczał powietrze.

Wojna jednak spowodowała gwałtowny napływ ludności do miasta, którego pojemność zmniejszyła się skutkiem bombardowań nieprzyjacielskich. Wprawdzie część tej ludności znalazła się w mieście tylko czasowo, ale na jej miejsce miała powrócić ludność ewakuowana oraz nowi przybysze. Dalsza rozbudowa przedmieść nie mogłaby rozwiązać problemu. Po dokładnych

badaniach i dyskusjach przyjęto ostatecznie plan budowy miast satelitowych, które odciążąby Londyn zarówno pod względem ludnościowym jak i przemysłowym. Plan ten jest w stadium realizacji.

Przeludnienie objawiło się także trudnościami transportowymi. Za przykład może służyć fakt, że na około dziesięć milionów ocenianej ilości mieszkańców w ostatnich latach wojny, około milion ludzi zatrudnionych było w transporcie miejskim.

Po zakończeniu wojny, gdy cywilne samochody pojawiły się na ulicach, okazało się, że nie są one zdolne pomieścić tej masy pojazdów, jaka się w nie wtlacza. Nie pomaga już automatyczna regulacja ruchu, ani istniejący system jednokierunkowego ruchu. Zachodzi potrzeba usunięcia z ulic czekających pojazdów — a więc budowy ogromnych podziemnych garaży.

Trzeba także opracować nowy plan ruchu, oraz stworzyć dogodne arterie dla ruchu tranzytowego.

Nie mniejszym problemem jest sprawa żywienia miasta. Już w r. 1727 Defoe pisze: „Całe Królestwo, zarówno ludzie jak ziemia, a nawet i morze w każdej swej części zatrudnione jest dostarczaniem czegoś... aby zaopatrzyć miasto Londyn w żywność“.

Nie wystarcza jednak proste dostarczenie żywności na rynki. Ogromne masy ludności pracującej spożywają co najmniej jeden posiłek w pobliżu miejsca pracy, i to wszyscy mniej więcej w tym samym czasie, między godziną 12 a 14. Dostarczenie im pożywienia zdrowego i taniego w krótkim czasie jest nielada problemem. Istniejące stołówki, kantyny, restauracje i bufety

nie zawsze mogą podolać temu zadaniu.

Jednym z najstarszych, ale ciągle aktualnym problemem, jest magazynowanie, oczyszczanie i rozprowadzanie wody. Potrzeba jej około 150 litrów na głowę na dzień dla około 7 milionów mieszkańców. (Oceniona liczba mieszkańców Wielkiego Londynu w r. 1946 wynosiła 6.784.840). Już w XIII wieku naturalny zapas wody nie wystarczał i sprowadzano pewną ilość sztucznie. W początkach XVII wieku wybudowano akwedukty drewniane, długości 51 km, którymi sprowadzano wodę z kredowych wzgórz na północ od Londynu.

Dzisiaj, dzięki bakteriologicznemu oczyszczaniu, Tamiza pokrywa 60% zapotrzebowania, a reszty dostarcza rzeka Lee, źródła i studnie artezyjskie. Wodę magazynuje się w ogromnych zbiornikach, wykopanych w dnach dolin. Największy z nich ma pojemność 255 milionów hektolitrow. Jako efekt wypompowywania tych ilości wody obniżył się poziom wód gruntowych i występowania źródeł.

Londyn powstał jako wykładnik specyficznych warunków geograficznych. W miarę czasu zdołał się wyzwoić spod kontroli tych warunków i zmienić je stosownie do swych potrzeb.

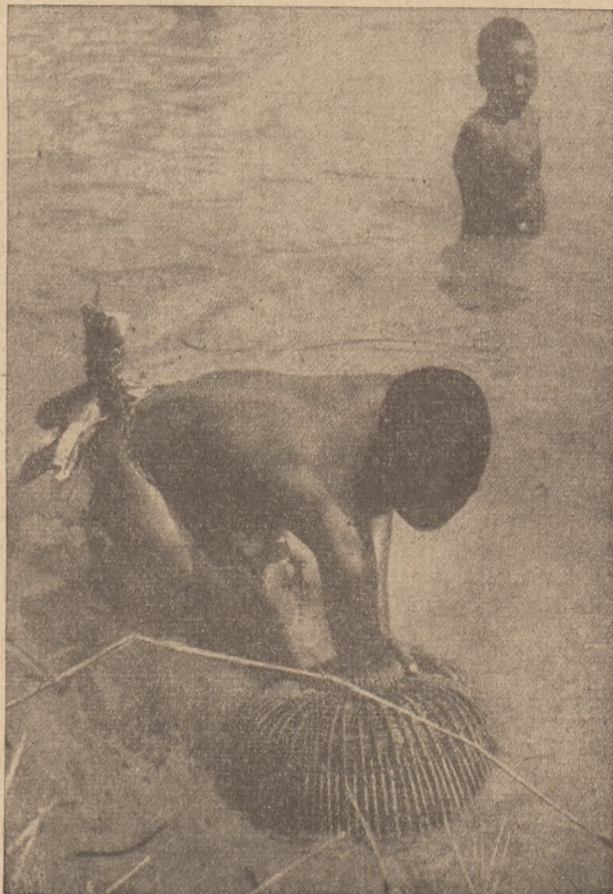
Jakie będą dalsze jego losy trudno przewidzieć. Wiadomym jest, że miasto w dzisiejszym stanie zaczyna być organizmem przerośniętym i konieczna jest głęboko sięgająca, planowa przebudowa zarówno samego miasta jak i jego organizacji. Praca nad planowaniem Londynu trwa od kilku lat i pierwszym jej efektem jest budowa miast satelitowych. Jakie będą dalsze efekty zobaczymy w przyszłości.

**Czy jesteś już członkiem
Polskiego Towarzystwa Geograficznego?**

Rybołówstwo u Konkombów

W północnej części angielskiego protektoratu Złotego Wybrzeża, nad zatoką Gwinejską, żyje na terytorium o powierzchni ok. 80.000 km² prawie 750.000

specjalnie na uwagę szczerp **Konkombów**. Konkombowie, celem powiększenia swych możliwości wyżywienia, zajmują się ze szczególną gorliwością ry-

RYBOŁÓSTWO U KONKOMBÓW:
dzieci murzyńskie łowią ryby

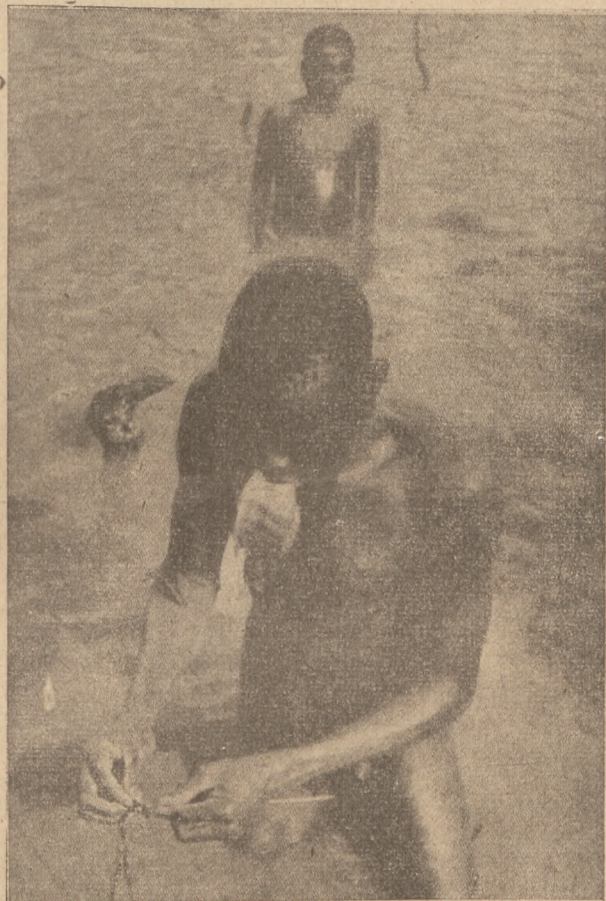
(fot. BOP)

ludzi. Kraina ta, pokryta lasami na południu, a pagórkowato-wyżynna i bezleśna na północy, może z trudnością wyżywić całą swoją ludność, która zajmuje się głównie rolnictwem i hodowlą bydła. Spośród licznych murzyńskich szczepów tego obszaru zasługuje

rybołówstwem. W połowach tego rodzaju bierze udział zazwyczaj sto osób, zarówno mężczyźni, kobiety i dzieci. Czas trwania tych połowów przypada głównie w porze suchej, gdy ryby są najtłustsze, a rzeki wysychają i na dnie ich koryta tworzy się szereg małych

stawków. Mężczyźni, uzbrojeni w stożkowate sieci o przekroju podłużnym, zbliżonym do litery D, zanurzają się do stawu, tworzą kilka szeregów, zamykając go w poprzek. W ten sposób

waż szeregi rybaków nie mogą być przerwane, łowcy często też, gdy nie da się inaczej, trzymają swą zdobycz w zębach. W połowach biorą udział kobiety i dzieci. Dzieci małymi sieciami

Jeden z rybaków trzyma rybę w zębach i naprawia kosz
(fot. BOP)

tworzy się zaporą, przez którą ryby przedostają się z trudnością. Następnie szeregi rybaków posuwają się tyłem do jednego brzegu stawu, wyłapując osaczone ryby.

Łowcy łapią ryby sieciami i przybijają je przy pomocy igłowatych sztydel do ram sieci, albo jeśli są zbyt duże wynoszą pojedynczo na brzeg. Ponie-

łapiają ryby, które zbłąkały się w nadbrzeżnych szuwarach, kobiety przybrane w pęki liści, łowią żółwie lub nawet małe krokodyle w płytkiej wodzie, przy pomocy rzadko wyplatanych koszy bez dna. Kosz taki rzuca się na muliste dno i jedną ręką przez otwór w dnie wyszukuje się pod nim zdobycz.

(Canadian Geographical Journal)

RYBOŁÓSTWO U KONKOMBÓW: szeregi rybaków łowiących ryby w rzece
(fot. BOP)

W. Walczak, Wrocław

Kopanie magnetytu w Kirunie

O cztery godziny jazdy koleją na południe od Narvik leży Kiruna. Jest to małe górnicze miasto, słynne z najbogatszych w szwedzkiej Laponii pokładów rudy żelaznej, 58—70%-wego magnetytu.

Kopalnie w Kirunie i w nieco dalej jeszcze na południe wysuniętym Gällivare trudno właściwie nazwać kopalniami w naszym pojęciu. Nie ma tam ani podziemnych szybów i korytarzy, nie ma migocących światełek lamp górniczych, natomiast wnętrza kopalni, podobne do olbrzymich kamieniołomów, zalewają potoki jaskrawego światła słonecznego.

W południowej stronie miasta wznosi się wyniosły garb, zbudowany z kwarcu i sienitowych porfirów. Przez jego śro-

dek przebiega na przestrzeni 8 km w kierunku północ-południe żyła magnetytu szeroka 25—150 m, stromo zapadająca w głąb. Wierceniami stwierdzono obecność magnetytu jeszcze na głębokości 300 m i oszacowano jego zasoby na ponad 750 milionów ton (w samej tylko okolicy Kiruny).

Ongiś w XVIII w., gdy zaczynała się eksploatacja rudy, wierzchołek wzgórza wznosił się na 750 m n. p. m. Obecnie skutkiem prac górniczych został znacznie niższy, gdyż wydobywanie cennego kruszcu polega na wkopywaniu się z powierzchni i wyłamywaniu skały magnetytowej w podobny sposób jak u nas postępuje się w kamieniołomach.

Do wnętrza kopalni dostać się można przy pomocy zębatej kolejki, wywożą-

cej górników na szczyt wzgórza na samą krawędź olbrzymiego krateru kopalni. Stąd widać, że całe wnętrze wzgórza zostało zupełnie wydrążone tak, iż powstał olbrzymi, głęboki na ponad 100 m kocioł. Na jego dnie i na terasowatych zboczach czernią się ruchome sylwetki górników i pełzające wśród nich motorowe szufle, podobne do czarnych żuków.

Po niezliczonych drewnianych stopniach schodzi się na dno kopalni i tu dopiero przyjrzeć się można dokładnie metodzie wydobywania słynnej na cały świat szwedzkiej rudy. Już na wstępie rzuca się w oczy stosunkowo mała liczba górników, mimo że latem praca idzie tu całą parą. Tłumaczy się to tym, że jak spostrzega się to po chwili, pracę rąk ludzkich ograniczono do minimum, sprowadzając rolę górnika do obsługi maszyn, które ponoszą główny ciężar pracy.

A oto fragmenty pracy na jednym z odcinków kopalni:

Kilku górników nawierca elektrycznymi wiertarkami otwory u podnóża magnetytowej ściany. Po chwili ustaje huk wiertarek i minier wsuwa w otwory dynamitowe naboje, połączone kablem z elektrycznym zapalnikiem. Czerwone chorągiewki wytyczają niebezpieczną strefę, za którą wycofują się pracujący w pobliżu górnicy. Szybki ruch ręki, cisnącej dźwignię zapłonowego mechanizmu i u podnóża ściany wytryskają niebieskawe dymki, a po sekundzie rozlega się głucha detonacja i część ściany magnetytowej osiada, zamieniając się w gruz i bryły, toczące się siłą bezwładu po świeżym ospysku.

Teraz gromadka robotników szybko układa bocznicę toru i po kilku minutach elektryczna lokomotywa podsuwa żelazne wagoniki. Równocześnie podpełza na swoim gąsienicowym podwoziu potężna motorowa szufła i zaczyna się ładowanie. Każdy ruch stalowych szcęk szufli narzuca na wagoniki wielkie masy magnetytu. Tam, gdzie daw-

niej pracowało ciężko kilkudziesięciu ludzi z łopatami, dziś pracuje tylko dwóch, wykonując tę samą pracę nieporównanie szybciej. Jeden z nich to maszynista elektrycznej lokomotywy, a drugi kieruje mechanizmem szufli.

Mogłoby się zdawać, że przy takiej mechanizacji pracy, gdzie maszyny zastępują setki ludzi, musi Szwecja posiadać nieprzeliczone rzesze bezrobotnych. Tak jednak nie jest. W rzadko zaludnionym kraju wciąż jeszcze brak rąk do pracy, a zastąpienie ludzi przez maszyny nie tylko nie odbiera nikomu zarobku, ale uwalnia od nadmiernego nieraz wysiłku mięśni a równocześnie usprawnia pracę.

Załadowane wagoniki są natychmiast odciągane do ładowni. Jest to duży drewniany budynek, stojący na środku kopalni. Tu zbiegają się ze wszystkich stron tory kopalnianej kolejki, wypełnione w pobliżu ładowni wypełnionymi magnetytem wagonikami. Nie czekają długo. Obrotnica chwytą jeden po drugim swymi stalowymi cęgami, przechyla i zsypuje cały ładunek do wielkiego stalowego leja, przechodzącego w pochylą podziemną sztolnię. Tą drogą wędruje gruz magnetytowy, pchany własnym ciężarem, do tunelu, wywierconego o 200 m poniżej u podstawy góry, gdzie wpada wprost do podstawionych specjalnych wagonów kolejowych. One wiozą rudę do Narvik, do młynów, portowych ładowni i oczekujących statków.

Rocznie wydobywa się w Kirunie cztery i pół miliona ton rudy, przeznaczonej na eksport. Wywozi się ją przede wszystkim przez niezamarzający zimą (wpływ Golfstromu) port norweski Narvik. Miasto to swój szybki rozwój zawdzięcza właśnie koniunkturze, jaką wywołała zawarta przed kilkudziesięciu laty szwedzko-norweska umowa o eksporcie rud szwedzkich przez Narvik. W mniejszym stopniu wywóz odbywa się przez szwedzki nadbałtycki port

Lulea. Obsługuje on głównie kopalnie w Gällivare, bardziej na południu położone, a wielką niedogodnością, jaką wywóz przez ten port napotyka, jest jego zamarzanie zimą.

W okresie przedwojennym głównymi

odbiorcami szwedzkiej rudy byli Niemcy, Anglia, Belgia, Czechosłowacja, Polska a nawet U.S.A. Dziś jednym z poważnych odbiorców jest znów Polska. W zamian za rudę otrzymują od nas Szwedzi węgiel górnośląski.

ŚWIAT W CYFRACH

Zaludnienie świata

Część 1.

Ameryka Północna i Południowa

Poniżej podano według najnowszych danych statystycznych (**Statesman's Year-book 1947, Londyn 1947**) liczbę mieszkańców w poszczególnych krajach Ameryki Północnej i Południowej. W wykazie przedstawiono wszystkie państwa, dominia, kolonie i posiadłości zamorskie innych państw. W nawiasie podano kraj obecnej przynależności politycznej i rok spisu ludności, względnie szacunku liczby mieszkańców w danym kraju.

(Objaśnienia skrótów użytych w tekście: USA — Stany Zjednoczone A. P., bryt. — brytyjskie, dun. — duńskie, fran. — francuskie, D.Z.F. — Departament Zamorski Francji, D. Bryt. — Dominium brytyjskie, spis — spis ludności, szac. — szacunek liczby mieszkańców):

Alaska (USA szac. 1945 r.)	90.000
Argentyna (szac. 1945 r.)	14,131.000
Bermudy (bryt. szac. 1945 r.)	34.000
Boliwia (szac. 1945 r.)	3,723.000
Brazylia (szac. 1945 r.)	46,200.000
Chile (szac. 1943 r.)	5,191.000
Costa-Rica (spis 1945 r.)	747.000
Dominika (szac. 1942 r.)	1,826.000
Dziewicze Wyspy (USA spis 1940 r.)	25.000
Ekwador (szac. 1944 r.)	3,241.000
Falklandzkie Wyspy (bryt. szac. 1943 r.)	3.000
Grenlandia (dun. spis 1938 r.)	18.000
Guatemala (szac. 1944 r.)	3,283.000
Guadelupe (D. Z. F. spis 1936 r.)	304.000
Gujana (bryt. szac. 1945 r.)	374.000
Gujana (D. Z. F. spis 1936 r.)	31.000
Hawaje (USA szac. 1946 r.)	520.000

Haiti (szac. 1936 r.)	3,000.000
Honduras (spis 1945 r.)	1,201.000
Honduras (bryt. szac. 1945 r.)	64.000
Kanada (D. Bryt. spis 1941 r.)	11,507.000
Kolumbia (szac. 1943 r.)	9,807.000
Kuba (spis 1943 r.)	4,777.000
Martynika (D. Z. F. spis 1936 r.)	247.000
Meksyk (szac. 1945 r.)	22,227.000
Nikaragua (szac. 1945 r.)	1,096.000
Nowa Fundlandia (D. bryt. szac. 1945 r.)	318.000
Panama (spis 1940 r.)	623.000
Panama strefa kanałowa (USA spis 1946 r.)	48.000
Paragwaj (szac. 1945 r.)	1,141.000
Peru (szac. 1942 r.)	7,272.000
Puerto-Rico (USA szac. 1945 r.)	2,087.000
Salwador (spis 1946 r.)	1,997.000
Stany Zjednoczone (szac. 1946 r.)	141,289.000
Alaska (szac. 1945 r.)	90.000
Hawaje (szac. 1946 r.)	520.000
Kolonie (USA szac. 1945 r.)	2,217.000
Saint Pierre et Miquellone (fran. spis 1945 r.)	8.000
Urugwaj (szac. 1944 r.)	2,235.000
Wenezuela (spis 1941 r.)	3,851.000
Zachodnie Indie Brytyjskie (szac. 1945 r.)	2,442.000
(Wyspy Bahama, Barbados, Jamajka, Leeward Islands, Trynidad, Tobago oraz Windward Islands)	
Zachodnie Indie Holenderskie (spis 1944 r.)	320.000
(Gujana Hol. i Curacao)	

B. W.

Dane statystyczne dla Rumunii, Cejlonu, Burmy, Islandii, Pakistanu i Hindustanu.

Rumunia — republika ludowa. Dnia 1 stycznia 1948 proklamowano Rumunię jako republikę ludową. Obecny obszar Rumunii wynosi 238.000 km², ludność — 16.500.000. Stolica republiki Bukareszt

w ramach Brytyjskiej Wspólnoty Narodów. Obszar wyspy wynosi 66.000 km², zamieszkuje go 6,7 mil. mieszkańców. Stolica Dominium Colombo liczy 360.000 mieszkańców. Do największych miast należą:

Mapka nowego podziału politycznego w Indiach.

Objaśnienia legendy: 1 — granica Pakistanu i Hindustanu, 2 — granice wielkich prowincji, państw związkowych itp., 3 — Unia Indyjska (Hindustan), 4 — Państwo Pakistan, 5 — posiadłości państw europejskich, 6 — państwa niezależne, albo o niezdecydowanej przynależności.

liczy 985.000 mieszkańców. Drugim z kolei co do wielkości miastem jest Cluj (110.000 mieszk.), następnie Jassi i Timisoara liczące po 109.000 mieszkańców.

Cejlon (Azja Południowa). Dnia 4 lutego 1948 roku Cejlon uzyskał statut Dominium

Jaffna (63.000 mieszk.) i Dehiwda Mt. Lowina (56.000 mieszk.).

Burma (Azja). Dnia 4 stycznia br. Burma, dawna kolonia angielska w Azji, uzyskała niepodległość. Obszar nowego państwa wynosi 604.000 km², zamieszkuje go

5,8 mil. mieszkańców. Stolica państwa Rangun liczy 400.000 mieszkańców. Z innych miast można wymienić Mandaley (150.000 mieszk.), Iravadielta (90.000 mieszk.) i Moulmein (70.000 mieszkańców).

Islandia. Islandia jest niezależną republiką od 17 czerwca 1944 r. Obszar wyspy wynosi 103.000 km² i zamieszkuje go 130.000 mieszkańców. Stolica Islandii Reykjavik liczy 35.000 mieszkańców. Zamieszkała jest tylko zachodnia i południowa część wyspy, a 1/4 całego obszaru pokryta jest lodem.

Pakistan i Hindustan. Dnia 15 sierpnia 1947 r. dawne Indie Brytyjskie zostały podzielone na dwa Dominia — **Pakistan** i **Unia Indyjska**, zwana inaczej Hindustan. Pakistan, państwo o powierzchni 931.000 km², zamieszkałe przez 70.103.000 mieszk., głównie muzułmanów, dzieli się na **Pakistan zachodni i wschodni**, Pakistan Zachodni obejmuje swym zasięgiem również szereg drobnych państw i księstw indyjskich. Obszar jego wynosi 792.000 km² i jest zamieszkały przez 28.258.000 mieszk. Pakistan Wschodni jest oddzielony od Zachod-

niego terytorium Hindustanu i obejmuje głównie wschodnią część Bengalii o obszarze 139.000 km² i 41.845.000 mieszkańców. Stolicą Pakistanu jest **Karachi** — miasto na zachodnim wybrzeżu, zamieszkałe przez 360.000 mieszkańców.

Unia Indyjska, albo tzw. Hindustan, obejmuje obszar 1.639.000 km², który zamieszkuje 230.381.000 mieszk. Hindustan składa się z centralnych prowincji Indii oraz kilku państw i księstw. Obszar tych ostatnich wynosi 1.092.000 km² i jest zamieszkały przez 68.438.000 mieszk. Stolicą Hindustanu jest miasto **Delhi**, liczące 520.000 mieszkańców.

Jedynym państwem niezależnym jest **Hyderabad** o powierzchni 212.000 km², zamieszkały przez 16.338.000 mieszkańców.

Niezdeterminowany jest jeszcze los **Kaszmiru** o obszarze 212.000 km² i 4.022.000 m. Kraj ten w 77% zamieszkuje muzułmanie i dlatego też po przeprowadzeniu tam plebiscytu może on być połączony z Pakistanem Zachodnim, z którym bezpośrednio graniczy.

B. W.

Aktualności geograficzne

Przejsie północno-zachodnie. W r. 1944 w okresie jednej nawigacji od lipca do października sierżantowi kanadyjskiej policji morskiej Larsenowi, z załogą siedmiu ludzi, udało się przepłynąć drogą północną na małym statku patrolowym „S-Roché” z Vancouver na wybrzeżu Pacyfiku do Halifaksu na wybrzeżach Atlantyku. Statek w ciągu 86 dni przez lody, mgły i burze śnieżne przebył 7.300 mil wzdłuż północnych brzegów Ameryki. W ten sposób nareszcie został osiągnięty upragniony cel, zdobycie którego kosztowało tyle trudów i ofiar bohaterskich badaczy i marynarzy ubiegłego stulecia. Ten sam statek w latach 1940 do 1942 odbył podróż z Halifaksu do Vancouver z dwukrotnym zimowaniem w lodach dalekiej północy.

P. O.

Wyprawa na Morze Czukockie. W listopadzie 1946 roku powróciła do Leningradu wyprawa arktyczna na łamaczu lodów „Siewiernyj Polus” (Biegun Północny). Wyprawa po raz pierwszy opłynęła od strony północnej wyspę Wrangla, osiągając w niezbadanych dotychczas partiach M. Czukockiego 74° pñ. szer. geogr. Zadaniem wyprawy było wszechstronne zbadać małe znanych obszarów wodnych Wschodniej Arktyki.

P. O.

Wyprawa na Wyspy Komandorskie. Wyprawa r. 1946 na Wyspy Komandorskie w celu odszukania szczątków wyprawy Witusa Beringa, który zmarł tam w roku 1741, znalazła wiele przedmiotów, należących do tej wiekopomnej wyprawy. Nad grobem W. Beringa ustawiona została brązowa tablica.

(Wyspy Komandorskie na Morzu Beringa składają się z 4 wysp; jedna z nich nosi nazwę Beringa. Wyspy te badali przyrodnicy polscy Benedykt Dybowski i Józef Morozewicz w latach 1878—1882).

P. O.

Północny biegun magnetyczny. Załoga amerykańskiego samolotu B-29 „Pecusan Dreamboat“, przelatując w lecie 1947 r. nad biegunem północnym na trasie Honolulu—Kairo, stwierdziła ciekawe przemieszczenie się północnego bieguna magnetycznego. Biegun ten, którego pozycja znajdowała się dawniej w pñ. Kanadzie na półwyspie Boothia, przesunął się o około 400 km dalej na północ i jest położony obecnie na wyspie Somerset w archipelagu wysp Franklina.

M. W.

Jezioro w miejscu zatopionej wsi. W Uzbekistanie (ZSRR) znajduje się jezioro, które powstało w niezwykłych okolicznościach. W roku 1911 obsunął się stok góry wraz z wioską, co przyczyniło się do naturalnego zatamowania wód rzeki Murgab. W miejscu tym powstało jezioro tzw. Sareskie, które niemal z każdym rokiem powiększało się i ściągało coraz liczniejsze rzesze turystów. Ze względu na swe malownicze położenie w górach Pamiru jezioro to jest jedną z atrakcji przyrody w Uzbekistanie. Ostatnio Akademia Nauk Republiki Uzbeckiej przeprowadziła szczegółowe badania nad jeziorem i w związku z tym założono na jego brzegach stację hydro-meteorologiczną.

M. W.

Trzęsienie ziemi w Pld. Ameryce. 21 stycznia br. nawiedziło północno-wschodnią Argentynę i wschodni obszar Urugwaju katastrofalne trzęsienie ziemi. Było to jedno z największych trzęsień ziemi w ciągu ostatnich pięciu lat. Pierwsze lekkie wstrząsy zanotowano o godz. 4-tej nad ranem w prowincji argentyńskiej Corrientes na wschód od rzeki Parany. Następnie wstrząsy były coraz silniejsze i ogarnęły wiele miast argentyńskich, jak: **Goya, Corrientes, Mercedesi, Santa Tomas**, oraz urugwajskich, jak: **Entre Rios i Salto**. Trzęsienie to pociągnęło za sobą wiele

wypadków śmierci i kilkadziesiąt rannych, oraz poczyniło olbrzymie szkody materialne.

W. M.

Największe obserwatorium świata. Dnia 20 stycznia br. otwarto na Mount Palomar (1888 m) w Kalifornii (USA) nowe obserwatorium astronomiczne. Po przeprowadzeniu kilkuletnich obserwacji meteorologicznych wybrano właśnie to miejsce jako najodpowiedniejsze pod względem warunków klimatycznych. Przygotowania do budowy tego największego na świecie obserwatorium trwały 5 lat, sama zaś budowa — lat 18. Punktem centralnym obserwatorium jest olbrzymich rozmiarów teleskop długości 19,5 m i o średnicy 7,5 m, zaopatrzony w soczewkę o średnicy 5 m. Gmach zbudowany jest na blokach żelazobetonowych wpuszczonych głęboko w granitowe skały. Wnętrze obserwatorium wyłożone jest korkiem dla ochrony przyrządów przed wstrząsami, oraz posiada urządzenia regulujące wilgotność powietrza, instalacje ogrzewania itp.

M. W.

Wskrzeszenie kopalń węgla na Szpicbergu. Spośród krajów polarnych Szpicbergu jest piątym z kolei najdalej na północ sięgającym lądem po Ziemi Peary na północy Grenlandii (83° 40' szer. pn.), Ziemi Granta na wyspie Ellesmere (83° 7' szer. pn.), Ziemi Franciszka Józefa (81° 50' szer. pn.) i Ziemi Północnej (81° 16' szer. pn.). Szpicberg jest najbliżej Europy położonym krajem polarnym. Leży on w obrębie szelfu Europy — oddzielony od niej płytkim Morzem Barentsa.

Zniszczone przez Niemców kopalnie węgla na Svalbardzie (Szpicberg) są obecnie w szybkim tempie odbudowywane przez inżynierów i geologów radzieckich.

P. O.

Gaz ziemny nad Wołą. Na południowym krańcu Doniecko-Miedwiedzieckiego Wzniesienia, które ciągnie się szerokim pasem wzdłuż prawego brzegu Wołgi od Saratowa do Stalingradu, z otworu wiertniczego głębokości 584 m wydobywa się gaz ziemny pod ciśnieniem 50 atmosfer

w ilości około pół miliona m³ na dobę. Gaz ten będzie obsługiwał odległy o 130 km Stalingrad i inne centra przemysłowe leżące w sąsiedztwie. Należy przypomnieć, że gaz ziemny z północnej części tych samych jurajskich i karbońskich pokładów w pobliżu Saratowa (Jelszańsk) został doprowadzony do Moskwy rurociągiem długości 850 km.

P. O.

Plantacje kauczuku w Azerbajdżanie.
Pochodząca z Meksyku roślina kauczukowa „guajula“, zawierająca do 10% czystego surowca, dobrze zaaklimatyzowała się w Azerbajdżanie. Plantacje kauczukowe zajmują tam przestrzeń około 3.000 ha. Przeróbka odbywa się w miejscowej fabryce.

P. O.

—:O:—

K. Bromek i B. Winid, Kraków

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR)

(Część II i dokończenie)

IV. Ludność

Rozmieszczenie ludności. Ostatni spis ludności przeprowadzony w roku 1939 wykazał na ówczesnym terytorium ZSRR 170,467.572 osób. W stosunku do r. 1926 ludność wzrosła o 23,440.000, czyli o 16% (przeciętnie o 1,2% rocznie). Doliczając ludność krajów przyłączonych do r. 1947 otrzymamy stan za-

ludnienia dla 1939 r. 194,300.000 osób. Przyrost naturalny zdążył już z nadwyżką wyrównać ogromne straty wojenne, obecny stan zaludnienia ZSRR szacować można na około 200 milionów, co daje przeciętną gęstość zaludnienia 8,9 osób na 1 km².

Rozmieszczenie ludności w ZSRR

Republika związkowa	Obszar w km ²	ludność w r. 1939	gęstość zaludnienia (osób/km ²)
1. Rosyjska FSRR	16,700.000	109,000.000	6,5
2. Ukraińska SRR	576.000	41,200.000	70,8
3. Białoruska SRR	208.000	10,400.000	50,0
4. Azerbajdżańska SRR	85.700	3,210.000	37,5
5. Gruzińska SRR	76.200	3,540.000	42,5
6. Armeńska SRR	29.800	1,280.000	43,0
7. Kazachska SRR	2,744.300	6,150.000	2,2
8. Uzbecka SRR	407.500	6,280.000	15,4
9. Turkmeńska SRR	484.700	1,250.000	2,6
10. Tadżycka SRR	142.000	1,480.000	10,4
11. Kirgiska SRR	196.900	1,460.000	7,4
12. Karelo-Fińska SRR	178.500	500.000	2,8
13. Mołdawska SRR	34.000	2,200.000	64,7
14. Łotewska SRR	65.800	1,950.000	33,8
15. Litewska SRR	80.900	2,880.000	35,6
16. Estońska SRR	45.100	1,120.000	24,8
	22,055.000	193,900.000	8,8

Do najgęściej zaludnionych terytoriów ZSRR należą republiki: ukraińska, mołdawska i białoruska oraz przyległy pas republiki rosyjskiej (obwody: rostowski 310 osób na 1 km², moskiewski 190, tulski 63, kurski 56, orełski 53).

Srednią gęstość zaludnienia (20—50 osób na 1 km²) wykazują nadbałtyckie republiki związkowe (litewska, łotewska i estońska), zakaukaskie (armeńska, gruzińska i azerbajdżańska) oraz pozostała europejska część republiki rosyj-

Foki na wybrzeżach Morza Białego

(fot. Biessarabow, SIB)

skiej, za wyjątkiem obszarów polarnych. Rzadko zaludnione (5—20 osób na 1 km² są republiki Środkowej Azji: uzbecka, tadżycka i kirgiska; republika karelo-fińska oraz silnie uprzemysłowione obwody uralskie i zachodnio-

syberyjskie. Pozostałe tereny ZSRR są bardzo słabo zaludnione (poniżej 5 osób na 1 km²).

W stosunku do ogółu zaludnienia mężczyźni stanowią 47,9%, kobiety 52,1%.

Skład narodowościowy ZSRR wg spisu z r. 1939:

Narodowość	Liczba	Odsetek w stosunku do ogółu ludności	Narodowość	Liczba	Odsetek w stosunku do ogółu ludności
Rosjanie	99,020.000	58,4	Turkmeni	812.000	0,5
Ukraińcy	28,070.000	16,6	Polacy	627.000	0,4
Białorusini	5,267.000	3,1	Udmurci	606.000	0,4
Uzbecy	4,844.000	2,9	Maryjczycy	481.000	0,3
Tatarzy	4,400.000	2,5	Komi	409.000	0,2
Kozacy	3,099.000	1,8	Osetyni	355.000	0,2
Żydzi	3,020.000	1,8	Grecy	286.000	0,2
Azerbajdżanie	2,275.000	1,3	Mołdawianie	260.000	0,1
Gruzini	2,249.000	1,3	Karelowie	253.000	0,1
Ormianie	2,152.000	1,3	Kara-Kalpaki	186.000	0,1
Mordwini	1,451.000	0,9	Korejczycy	180.000	0,1
Czuwasze	1,368.000	0,8	Kabardyni	164.000	0,1
Tadżycy	1,229.000	0,7	Finowie	143.000	0,1
Kirgizi	884.000	0,5	Estończycy	142.000	0,1
Narodow. Dagestanu	857.000	0,5	Łotysze	127.000	0,1
Baszkirzy	843.000	0,5	Bułgarzy	113.000	0,1

Poza tym żyje w ZSRR wielka ilość drobnych narodowości. Kaukaz stanowi ciekawą mozaikę narodowościową, obok siebie mieszkają tu grupy nie spokrewnione ze sobą pod względem językowym. Kaukaz jest typową górską ostoją małych grup etnicznych.

Przyłączenie krajów na zachodzie po spisie r. 1939 spowodowało znaczny wzrost liczebny i procentowy narodowości: ukraińskiej, białoruskiej, litewskiej, łotewskiej, estońskiej, mołdawskiej, karelskiej i fińskiej.

Miasta. Proces urbanizacji ZSRR kroczy bardzo szybko naprzód. Podczas gdy w r. 1926 na ludność miejską przypadało 17,9% ogółu ludności, w r. 1939 już 32,8% (55,909.900 osób). Ludność miejska wzrosła w tym okresie o 112,5%, wiejska zaś zmniejszyła się o 5,1%.

W r. 1939 było 11 miast powyżej ½ miliona mieszkańców (w r. 1926 — 3), 81 miast powyżej 100.000 mieszkańców (w r. 1926 — 33), 174 miasta powyżej 50.000 mieszkańców (w r. 1926 — 90).

Miasta powyżej 100.000 mieszkańców w r. 1939:

Moskwa	4,137.018	Gorki	644.116
Leningrad	3,191.304	Odessa	604.223
Kijów	846.293	Taszkent	585.005
Charków	833.432	Tbilisi	519.175
Baku	809.347	Rostow	510.253

KRYM: góra Aju-Dag na wybrzeżach Morza Czarnego

(fot. Koryśko, SIB)

Dniepropetrowsk	500.662	Woroszyłowgrad	213.000
Stalino	462.000	Władywostok	206.000
Stalingrad	445.476	Krasnodar	203.946
Świerdłowski	425.544	Erywań	200.000
Kazań	402.000	Chabarowski	199.364
Kujbyszew	390.000	Krzywy Róg	197.621
Saratow	376.000	Krasnojarsk	189.999
Woroneż	327.000	Taganrog	188.808
Jarosław	298.000	Iżewsk	175.740
Zaporoże	289.000	Czkałow	172.925
Iwanowo	285.000	Groznyj	172.468
Archangielsk	281.000	Stalińsk	169.538
Omsk	281.000	Witebsk	167.424
Czelabińsk	273.127	Mikołajów	167.108
Tuła	272.000	Karaganda	165.937
Mołotow	255.196	Niżni Tagil	159.864
Astrachań	254.000	Penza	157.145
Ufa	245.863	Smoleńsk	156.677
Irkuck	243.000	Szachty	155.081
Makiejewka	240.145	Barnaul	148.129
Mińsk	239.000	Dnieprodzierżyńsk	147.829
Alma-Ata	230.528	Magnitogorsk	145.900
Mariupol	222.000	Gomel	144.169
Kalinin	216.000	Kirow	143.181

Symferopol	142.678	Murmańsk	117.054
Tomsk	141.215	Sewastopol	111.946
Rybińsk	139.011	Oreł	110.567
Samarkand	134.346	Semipałatyńsk	109.779
Kemerowo	132.978	Gorłowska	108.693
Połtawa	130.305	Prokopiewsk	107.227
Ułan-Ude	129.417	Kercz	104.471
Ordżonikidze	127.172	Dzierżyńsk	103.415
Aszchabad	126.580	Czyta	102.555
Tambow	121.285	Ulianowsk	102.106
Kostroma	121.205	Kirowograd	100.331
Kursk	119.972		

W okresie realizacji dwu pierwszych pięcioletnich planów rozbudowy gospodarki radzieckiej powstało szereg zupełnie nowych miast w nowych regionach przemysłowych. Wśród nich następujące większe: Nowe Zaporże (289.200 mieszkańców w r. 1939), Magnitogorsk (145.870), Kemerowo (133.000), Stalinogorsk (76.200), Czeremchowo (65.900), Karaganda, Kirowsk.

Oświata i kultura. Związek Radziecki uczynił ogromny wysiłek w kierunku zwalczania analfabetyzmu u siebie. Podczas gdy w r. 1926 było 48,9% analfabetów wśród ludności powyżej 9 lat, to w r. 1939 już tylko 18,8%. Największy postęp zaznaczył się w republikach Środkowej Azji (np. Tadżycka SRR wykazywała w 1926 r. 96,3% analfabetów, w r. 1939 tylko 28,3%).

W r. 1930 wprowadzono obowiązek szkolny od 8 roku życia; w r. 1944 przesunięto granicę wieku na 7 rok. Szkoła podstawowa przeszła w ciągu 30 lat ewolucję, poczynsz od r. szk. 1947/8 składa się z 11 klas (pełna szkoła średnia). W mniejszych skupieniach ludności znajdują się szkoły średnie niepełne (7 klas) i szkoły początkowe (4 klasy). Nauka jest bezpłatna i dostępna dla wszystkich. Program nauki jest jednolity, umożliwiający przejście ze szkół niżej zorganizowanych do pełnej szkoły średniej. Młodzież pracująca posiada również możliwość ukończenia pełnej szkoły średniej. Kształcenie nauczycieli odbywa się w instytutach nauczyciel-

skich (po ukończeniu 7 klas), instytutach pedagogicznych (po ukończeniu pełnej szkoły średniej) i na uniwersytetach. Naczelną instytucją oświatową jest Akademia Nauk Pedagogicznych w Moskwie.

W r. 1946 do szkół podstawowych uczęszczało 29,339.000 uczniów (180 uczniów na 1.000 mieszkańców; w roku 1908 tylko 47).

W r. 1946 było na terenie ZSRR 772 szkół akademickich z 40.000 profesorów i sił pomocniczych oraz 653.000 studentów. Ważniejszymi ośrodkami szkolnictwa wyższego są: Moskwa, Leningrad, Charków, Odessa, Dorpat, Kazań, Saratów, Tomsk, Kijów, Świerdłowski, Tbilisi, Alma-Ata, Taszkent, Mińsk, Gorki i Władywostok.

Ze względu na przeprowadzaną rozbudowę przemysłu specjalny nacisk położono na szkolenie kadr technicznych. Zadanie to spełniają „technika“ (dostępne po ukończeniu 7 klas szkoły podstawowej) i wyższe szkoły techniczne. Sowietkie szkoły techniczne wyższe i średnie wykształciły już 3 miliony specjalistów; nowy 5-letni plan gospodarczy przewiduje wyszkolenie 600.000 nowych specjalistów z wyższym i 1,300.000 ze średnim wykształceniem. W r. 1946 do szkół technicznych uczęszczało 1,030.000 uczniów.

Naczelną instytucją naukową jest Akademia Nauk ZSRR, posiadająca swoje filie w wielu ważniejszych ośrodkach Związku Radzieckiego.

Stacja polarna na przykładu Czeluskin

(fot. Frolenko, SIB)

W r. 1939 było czynnych 86.266 bibliotek, wyposażonych w 167 milionów książek.

W tymże roku wydrukowano 701 milionów egzemplarzy książek, 253 miliony egz. różnych czasopism i 7,251 milionów egz. gazet.

W r. 1939 było czynnych 825 teatrów, 28.000 kin. W r. 1940 istniało 794 muzeów.

stało 6.940 stacji maszynowo-traktorych, zaopatrzonych w 480.000 traktorów, 154.000 żniwiarek (kombajnów), 196.000 samochodów ciężarowych i in.

Podział powierzchni ZSRR na poszczególne użytki przedstawia się następująco:

	Powierzchnia w ha	% Powierzchni ogólnej
grunta nadające się		
pod uprawę	197,611.000	9
ogrody i sady	11,461.000	0,5
łąki	46,415.000	2
pastwiska	241,084.000	11
lasy	956,000.000	44
nieużytki	675,000.000	31

V. Gospodarka.

Rolnictwo. Ustrój rolny ZSRR opiera się na wielkich gospodarstwach spółdzielczych, tzw. kółchozach, których liczba w r. 1941 wynosiła 243.000, oraz na większych od nich majątkach państwowych, tzw. sowchozach (w r. 1941 — 3.961). Poza tym było 1,300.000 indywidualnych małych gospodarstw.

Rolnictwo pod względem używanej siły jest w 70% zmechanizowane. W roku 1938 do dyspozycji gospodarki rolnej

Grunty uprawne zajmowały w r. 1941 157 milionów ha (76,6% powierzchni możliwej do uprawy).

Struktura zasiewów w r. 1938:

zboża	102,400.000 ha
rośliny przemysłowe	11,000.000 „
„ ogrodowe	9,400.000 „
„ pastewne	14.100.000 „
razem	136,900.000 ha

W r. 1941 pod zbożami znajdowało się 111 milionów ha, pod uprawami przemysłowymi i ogrodowymi 23 miliony ha.

Zasiewy i zbiory w r. 1938:

	powierzchnia zasiewów w milionach ha	zbiory w milionach q	% produkcji światowej
zboża	102,4	949,9	.
w tym:			
pszenica	41,5	409	20
żyto	21,4	209	45
owies	17,9	170	25
jęczmień	9,2	82	16
rośliny przemysłowe	11,0	.	.
w tym:			
bawełna	2,1	26,9	13
len	2,1	5,5	66
słonecznik	3,1	.	.
buraki cukrowe	1,2	218,6 *)	.
ziemniaki	9,4	420	19
pastewne	14,1	.	.

W r. 1941 produkcja zbóż osiągnęła 1.270 milionów q.

Główną rośliną uprawną w ZSRR jest pszenica. Nowe odmiany wyhodowane przez naukowców radzieckich, odporne na mróz i posuchę, pozwalają na ciągłe przesuwanie granicy uprawy pszenicy w kierunku północnym i w kierunku obszarów suchych. Zasadniczym określeniem jej uprawy jest pas czarnoziem, ciągnący się z zachodu na wschód przez Ukrainę, Kubań, środkowe Powołże, południowy Ural, zachodni Kazachstan do zachodniej Syberii. Wprowadzono również uprawę pszenicy w wielu okęgach położonych dalej na północ

i wschód, dzięki czemu uzyskano większą stałość zbiorów.

Żyto jest uprawiane w pasie leżącym dalej na północ, na glebach typu bielcowego. Łączna produkcja zasadniczych zbóż chlebowych wynosiła w 1938 r. 618 milionów q, czyli 365 kg na 1 mieszkańca.

Ze zbiorów buraków cukrowych (pierwsze miejsce w świecie), uprawianych przede wszystkim na Ukrainie, otrzymano w 1941 r. 41,6 mil. q cukru (8% produkcji światowej), co daje 21 kg cukru na 1 mieszkańca.

Wśród roślin włókniстых najważniejszą pozycję zajmuje bawełna, uprawiana głównie w Uzbekistanie. Obszar jej uprawy wzrósł od r. 1913 czterokrotnie i jest w dalszym ciągu rozszerzany. Nowymi terenami uprawy bawełny są Krym i południowa Ukraina.

Z innych działów produkcji roślinnej na uwagę zasługuje produkcja herbaty (w 1940 r. 23.500 t.). Na terenie ZSRR znajduje się szereg roślin kauczukowych. Najważniejszą z nich jest koksagyz, odkryty w r. 1931 i od tego czasu uprawiany

Stan pogłowia zwierząt domowych w r. 1938:

konie	17,500.000
bydło rogate	63,200.000
trzoda chlewna	30,600.000
owce i kozy	102,500.000

Produkcja wełny wynosiła w r. 1939 1,175.000 q (6,5% produkcji światowej), kokonów jedwabnika 25,4 mil. kg (5% prod. świat.).

Powierzchnia leśna zajmuje w ZSRR 950 mil. ha (wyrąb w r. 1935 — 206 mil. m³), dostarczając wielu cennych gatunków drewna budowlanego, meblarskiego, zapalczanego i in. Większość powierzchni leśnej znajduje się na Syberii i obecnie jest coraz intensywniej eksploatowana. Specjalnie cennych

*) 1939 r.

licznych gatunków drewna dostarczają lasy Kaukazu.

Górnictwo. Wierzchnie warstwy skalne ZSRR, dostępne dla eksploatacji górniczej, zawierają olbrzymie bogactwa mineralne. Poszukiwania geologiczne dały wspaniałe rezultaty, powiększając w czasie od pierwszej wojny światowej kilkakrotnie zasoby stwierdzonych złóż mineralnych użytecznych. Szybko rośnie również ilość szybów,

mają **Zagłębie Donieckie, Kuźnieckie (zachodnia Syberia), Karagandy (Kazachstan), Uralskie, Moskiewskie i Peczerskie (poza kołem podbiegunowym).**

Zbadane zapasy ropy naftowej wynoszą 4.679 mil. ton (przeszło połowa zapasów światowych). Największym zagłębiem naftowym jest Baku, dalej idą Groznyj i Majkop na północnym Kaukazie, Emba nad Morzem Kaspijskim i wyspa Sachalin.

Brzegi jeziora Bajkał

(fot. Bababowa, SIB)

kopalni i miejsc eksploatacji powierzchniowej, np. w ciągu ostatniej wojny powstało 200 nowych kopalni węgla we wschodniej części ZSRR. Pod względem zapasów ropy naftowej, żelaza, złota, apatytu, potasu, azbestu i torfu zajmuje ZSRR pierwsze miejsce w świecie, drugie zaś co do zapasu węgla kamiennego i niklu.

Zbadane zapasy węgla kamiennego wynoszą 1654 miliardów ton (20% zapasów świata). Składa się na nie cały szereg zagłębi; największe znaczenie

Niedawno odkryto ogromne zasoby ropy naftowej między Uralem a Wołgą, które nazwano „drugim Baku“.

W pasie leśnym rozciągają się ogromne złoża torfu, którego zasoby trudno jeszcze obecnie ustalić.

Zasoby rudy żelaznej wynoszą 10,9 miliardów ton; a łącznie z kwarcytami żelazistymi 267 miliardów ton. Spośród eksploatowanych zagłębi najważniejsze są: Krzyworskie na Ukrainie, Kerczeńskie na Krymie i Uralskie.

**Produkcja górnicza (rudy i kruszce
w przeliczeniu na czysty metal):**

	ton	rok	% prod. świat.
węgiel kamienny	191,000.000	1941	15
ropa naftowa	38,000.000	1941	12
gaz ziemny	2,600,000.000*)	1938	4
torf	20,000.000	1938	.
ruda żelazna	14,600.000	1938	20
mangan	1,050.000	1938	41
miedź	107.000	1938	5
ołów	69.000	1938	4
aluminium	46.000	1938	7
złoto	155	1938	13

Przemysł. Głównym zadaniem pięcioletnich planów gospodarczych było uprzemysłowienie Związku Radzieckiego. Pierwszy plan pięcioletni został wykonany w l. 1928—1932, drugi w l. 1933—1937; trzeci: l. 1938—1942 został przerwany w czerwcu 1941 przez inwazję niemiecką. Czwarty plan pięcioletni będzie wykonany w l. 1946—1950. O rozwoju uprzemysłowienia ZSRR świadczą następujące cyfry: Odsetek zatrudnionych w przemyśle w stosunku do ogółu pracujących wzrósł z 30,2 w r. 1928 do 37,5 w r. 1937. W r. 1913 wartość produkcji przemysłowej stanowiła tylko 2/3 wartości produkcji rolniczej, w r. 1938 przewyższała ją już 4,5 razy.

Trzy pierwsze pięcioletki kładły nacisk na podstawy przemysłu: na rozwój górnictwa, energetyki i przemysłu ciężkiego. Podczas gdy moc elektrowni w r. 1913 wynosiła 1,098.000 kW, to 1946 już 10,700.000 kW. Produkcja energii elektrycznej wzrosła z 1945 mil. kWh w r. 1913 na 48 miliardów kWh w r. 1940. Produkcja energii elektrycznej oparta jest na energii cieplnej mialu węglowego, węgla brunatnego, torfu i gazu ziemnego oraz na energii wodnej.

Hutnictwo ZSRR jest skupione w Zagłębiu Donieckim, rejonie nadnieprzańskim, w kombinacie uralo-kuźnieckim, w okręgu moskiewskim i leningradz-

kim. ZSRR posiada wszystkie potrzebne uszlachetnicze stali, jak mangan, wolfram, molibden, wanad, chrom, nikiel, srebro i in., co umożliwia produkcję wysokogatunkowych stali szlachetnych.

Produkcja hutnicza w r. 1941:

surówka	18 mil. ton
stal	22 „ „

Głównymi okręgami przemysłowymi ZSRR są „Donbas“ (Zagłębie Donieckie i obszar przyległy od zachodu i południa), Okręg Centralny (Zagłębie Moskiewskie i Moskwa z okolicą), Okręg Uralski, Kaukaski, Środkowej Azji (Taszkent i obszar na wschód od niego), Dalekiego Wschodu (Chabarowsk), poza tym wielkie ośrodki przemysłowe stanowią: Leningrad, Gorki, Kazań, Saratow i Stalingrad.

Produkcja przemysłowa w r. 1938:

obrabiarki	53.900 szt.
wrębiarki	1.110 „
kotły parowe	240.400 tys. m'
lokomobile	84.300 tys. KM
motory Diesla	261.800 „
samochody	211.400 szt.
parowozy	2.650 „
wagony	49.100 „
traktory rolnicze	32.200 „
pługi traktorowe	72.800 „
kultywatory traktor.	64.800 „
kombajny	22.900 „
cement	5.605 tys. ton
cukier	2.500 „

Pięcioletni Plan Odbudowy i Rozwoju Gospodarstwa Narodowego ZSRR na okres lat 1946—1950 przewiduje podniesienie do r. 1950 produkcji przemysłowej do 148% produkcji przedwojennej, odbudowę i wybudowanie nowych 45 pieców hutniczych, co umożliwi podniesienie produkcji surówki do 20 mil. t., stali do 25 mil. t., dalej wydobycie 250 mil. t. węgla, 35 mil. t. ropy naftowej oraz produkcję 82 miliardów kWh prądu elektrycznego.

*) =

Komunikacja. Długość linii kolejowych w r. 1945 wynosiła 106.000 km, w tym 30% linii dwutorowych. Długość linii zelektryfikowanych wynosiła 1.817 km. Koleje radzieckie przewiozły w r. 1938: 568 mil. t towarów i 1.230 mil. pasażerów.

Długość linii lotniczych wynosiła w 1938 r. 10.070 km. Linia Moskwa — Władywostok (8.000 km) była najdłuższą z wewnętrznych linii na świecie. W tym samym roku lotnictwo przewiozło 45.500 t towarów, 10.700 t. poczty i 292.700 pasażerów. W niektórych

PAMIR: grzbiet Alynczurski i jezioro morenowe na wysokości 4.700 m npm.

(fot. SIB)

Długość szos w r. 1945 wynosiła 354.000 km. Liczba pojazdów motorowych przed wojną dochodziła do 1 miliona.

Długość rzek żeglownych wynosi 110.000 km, spławnych 71.000 km. Najważniejszymi kanałami są: Bałtycko-Białomorski (227 km) i Kanał Moskwa — Wołga (127 km). Dzięki systemowi kanałów i rzek Moskwa stała się największym śródlądowym portem ZSRR. Flota rzeczna przewiozła w 1940 roku 70,200.000 pasażerów.

Morska flota handlowa liczyła w 1939 roku 716 okrętów o pojem. 1,315.766 Rt. W r. 1938 załadowano w portach ZSRR 30,336.000 t towarów.

pustynnych i górzystych regionach Środkowej Azji lotnictwo jest jedynym środkiem transportu. W ostatnich latach uruchomiono szereg arktycznych linii lotniczych, z których najdłuższą (8.500 km) jest linia łącząca Moskwę z Anadyrem poprzez Archangielsk, Igarkę, Chatangę, Tiksi i Przylądek Schmidta. W r. 1946 otwarto regularną komunikację pasażerską na liniach z Moskwy do Władywostoku, Czukocka, Taszkentu, Stalinabadu i Alma-Ata.

W r. 1941 było czynnych 44.988 urzędów pocztowych. Długość międzymiastowych linii telegraficznych i telefonicznych wynosiła w roku 1940 1,578.000 km.

Zagraniczne obroty towarowe w mil. rubli (r. 1937):

Przywóz:

maszyny i aparaty	270,1
żelazo i wyroby z niego	120,9
miedź	111,7
węlna	87,0
cyna	82,7
kauczuk	77,4
wyposażenie elektrotechniczne	51,7
zwierzęta żywe	46,1
nikiel	40,6
skóry	35,5
bawełna	34,7
herbata	28,4

Wywóz:

zboża	257,6
drewno	237,8
futra	153,6
przetwory ropy naftowej	150,1
len i konopie	54,8
ruda manganowa	50,9
żelazo i wyroby z niego	44,9
cukier	38,5
masło	31,8
węgiel kamienny i antracyt	31,0
nawozy sztuczne	29,0
środki transportu	27,3

Kierunki handlu zagranicznego w r. 1938

(liczby oznaczają mil. rubli):

	przywóz	wywóz		przywóz	wywóz
1. Wielka Brytania	240,3	375,1	10. Hiszpania	26,3	52,4
2. Stany Zjedn. A. Pn.	405,9	96,7	11. Australia	50,9	0,0
3. Holandia	102,5	92,8	12. Turcja	22,7	22,7
4. Belgia i Luksemburg	64,3	116,8	13. Szwecja	27,4	13,5
5. Niemcy	67,2	88,3	14. Czechosłowacja	19,4	13,2
6. Iran	63,8	58,0	15. Dania	5,1	27,4
7. Chiny	68,5	44,1	16. Kanada	30,6	1,5
8. Mongolia	38,5	69,8	17. Norwegia	9,9	21,6
9. Francja	39,4	59,7			

Handel zagraniczny:

rok	przywóz w mil. rubli	wywóz w mil. rubli
1936	1353	1359
1937	1341	1728
1938	1422	1331

Omyłki drukarskie zauważone w nr 1 „Poznaj Świat“, artykuł o ZSRR: str. 24 prawa szpalta, wiersz 20 od dołu — należy poprawić: Ochockie (1,3 mil. km²); oraz wiersz 2 od dołu ta sama strona i szpalta — należy poprawić: Morze Kaspijskie (424.000 km²).

W najbliższych nr „POZNAJ ŚWIAT“ opublikujemy mapy komunikacyjną, gospodarczą i inne ZSRR.

Wśród nowych książek i map

Podróże i turystyka w starożytności. Jerzy Schnayder. Wydawnictwo: Księgarnia L. J. Jaroszewski. Kraków 1947, str. 70.

Uvod do zemepisne literatury. Dr Jiri Kral. Zemepisne aktuality svazek 3. Praha 1948.

Globus uproszczony. W. Milata i W. Walczak. Wydawnictwo: „Przełom“, Kraków 1948. Ciekawa i popularna mapa fizyczna współczesnego świata, złożona z dwudziestu trójkątów, które po sklejeniu formują bryłę zbliżoną do globusa.

Podział na dwadzieścia trójkątów pozwala poza tym na złożenie szeregu innych map regionalnych. Ponadto globus w formie oddzielnych trójkątów może być użyty jako zagadka geograficzna. Wydawnictwo powyższe pozwala na stosunkowo łatwe zrozumienie geografii w wieku lotnictwa, pozwala na zrozumienie znaczenia Arktyki i najkrótszych połączeń lotniczych w świecie. Chociaż globus posiada szereg drobnych usterek natury technicznej i jego forma jest tylko zbliżona do kształtu ziemi, to jednak łatwość składania, przejrzysta treść i taniość tego rodzaju wydawnictwa (cena zł. 120.—) przemawiają za poleceniem go wszystkim szkołom i miłośnikom geografii. (Wami).

Nowa mapa Kanady, Alaski i Grenlandii, wydana przez Amerykańskie Narodowe Towarzystwo Geograficzne.

Ubiegła wojna wykazała wielkie znaczenie obszarów arktycznych, nie tylko militarne, ale również gospodarcze i komunikacyjne. Dlatego zaistniała potrzeba wydania nowej mapy, która by objęła całość krajów Arktyki a równocześnie uwzględniła dużą ilość najnowszych danych o tym terenie. Zadanie to zostało rozwiązane pomysłnie dopiero w czerwcu 1947 roku, przez Amerykańskie Narodowe Towarzystwo Geograficzne, które wydało barwną mapę Kanady, Alaski i Grenlandii w podziałce 1:8,000,000. Do konstrukcji tej mapy użyto zupełnie nowego rzutu kartograficznego, nazwanego rzutem trymetrycznym Chamberlina. Rzut ten, jak wykazały próby, nadaje się do wiernego odwzorowania tego obszaru. Oparty jest on na sferycznym trójkącie, utworzonym przez trzy koła wielkie, od których wyznacza się wszystkie inne punkty. Zniekształcenia kątowe są minimalne, przy czym również odległości liniowe mogą być mierzone z wielką dokładnością. Poza tym rzut ten

jest łatwy do obliczania i wykreślenia. Mapa narysowana przy pomocy rzutu trymetrycznego Chamberlina, o rozmiarach ok. 86 x 66 cm, zawiera wszystkie najważniejsze porty lotnicze, drogi, koleje i 5.613 nazw miejscowości. Na Alasce widzimy cały szereg nowych dróg, poza wojenną autostradą „Alcan“ (Alaska Highway). W Kanadzie zaznaczono najważniejsze zimowe szlaki ciągników, które zaopatrują górnicze ośrodki na dalekiej Północy. Wyraźnie zaznaczono również nową autostradę transkontynentalną w Kanadzie łączącą Sydney nad Atlantykiem (Nw. Szkocja) z Vancouver nad Oceanem Spokojnym i Prince Rupert (Bryt. Kolumbia) lub Fairbanks (Alaska). Należy zaznaczyć, że wiele nowych szczegółów mapy oparto wyłącznie na pomiarach lotniczych. F. Schnayder.

Półkula Zachodnia, E. Romer (planigloby fizyczne I). Podz. 1:20,000,000. Wydawnictwo: Książnica „Atlas“, Wrocław-Warszawa 1947.

Półkula Wschodnia, E. Romer (planigloby fizyczne II). Podz. 1:20,000,000. Wydawnictwo: Książnica „Atlas“, Wrocław-Warszawa 1947.

Europa, E. Romer. Podz. 1:5,000,000. Wydawnictwo: Książnica „Atlas“, Wrocław-Warszawa 1947.

Wyżej przytoczone wydawnictwa Książnicy „Atlas“, znanej firmy kartograficznej, są już obecnie na wysokim poziomie fachowym i technicznym. Podział świata na półkulę Zachodnią i Wschodnią utrzymywany tradycyjnie, jest w obecnych czasach nieco przestarzały. Miejmy jednak nadzieję, że Książnica „Atlas“ już w najbliższej przyszłości zaopatrzy nasze szkoły w mapę obrazującą współczesny świat w jednej całości i w ten sposób przyczyni się do usunięcia wielu mylnych pojęć w nauce geografii. (Wami)

Książki i czasopisma nadesłane do Redakcji

Ziemia Krakowska. Kazimierz Sosnowski. Wydawnictwo: Wiedza — Zawód — Kultura, Cz. I, Kraków 1947, str. 224.

Gdańsk. Jan Kilarowski. Wydawnictwo: Wiedza — Zawód — Kultura, Kraków 1947, str. 319.

Śląsk — ziemia i ludzie. Praca zbiorowa pod redakcją Romana Lutmana i Kazimierza Popiołka. Wydawnictwo: Instytut Śląski, Katowice-Wrocław 1948, ssr. 283, 3 mapy i 60 ilustracji.

Dolny Śląsk. Praca zbiorowa pod redakcją Kiryla Sosnowskiego i Mieczysława Suchockiego. Wydawnictwo: Instytut Zachodni, Poznań 1948, str. 472, cz. I.

Oblicze Ziem Odzyskanych, Śląsk Dolny. Cz. I. Praca zbiorowa. Wydawnictwo Książnica „Atlas“, Wrocław - Warszawa 1948, str. 459.

Białowieża. J. J. Karpiński. Wydawnictwo: Instytut Wydawniczy „Kolumna“. Warszawa 1947, str. 135.

Wierny okręt. Józef Bartosik. Wydawnictwo: Instytut Wydawniczy „Kolumna“. Warszawa 1948, str. 207.

Prawo Skarbowe. Zbiór tekstów ustaw w dwóch tomikach. Wydawnictwo: Instytut Wydawniczy „Kolumna“. Warszawa 1947, str. 264.

Przegląd Zachodni. Wydawnictwo: Instytut Zachodni, Poznań 1948, zeszyt 1, 2.

Wierchy. Wydawnictwo: Polskie Towarzystwo Tatrzańskie. Kraków 1947. Tom XVII, str. 210.

Wydawnictwa Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego w Warszawie:

Ćwiczenia, zabawy i gry terenowe. Andrzej N. Nonas. 1947, str. 170.

Teoria lotu. Inż. N. Pietuchow. 1946. str. 174.

Dubeltówka śrutowa, nabój, strzelanie. Henryk Zapolski-Downar. 1947, str. 89.

Zaprawa marszowa. J. Mazurek. 1946. str. 47.

Silniki pojazdów mechanicznych. Ta-deusz Clar. 1946, str. 386.

Strzelanie w locie. S. Rukawisznikow 1946, str. 327.

Krótki słownik terminów lotniczych. S. Hiszpański. 1946, str. 191.

Kodeks wojskowego postępowania karnego. 1945, str. 133.

Lotnictwo polskie w kampanii wrześniowej 1939. W. Zaczekiewicz. 1947, str. 289.

Lekka atletyka. Władysław Dobrowolski. 1946, str. 95.

Dziu - Dżitsu. Z. Mycielski. Wydawnictwo: Główna Księgarnia Wojskowa. 1947, str. 90.

Elektrotechnika dla wszystkich. W. Niemczyński. Wydawnictwo: Główna Księgarnia Wojskowa. 1947, str. 292.

Odpowiedzi Redakcji

Redakcja „Poznaj Świat“ serdecznie dziękuje kilkuset Czytelnikom za przesłane życzenia pomyślnej pracy, za słowa krytyki i uznania. Po rozesłaniu pierwszego numeru Redakcja otrzymała przeszło 300 listów i pocztówek z wyrazami uznania i krytyki, oraz 752 listy z rozwiązaniami zagadki geograficznej. Piszą do nas prawie wszyscy — starzy i młodzi, z Polski i z innych krajów, największy jednak

procent listów otrzymaliśmy od młodzieży szkolnej. Z tego widać, że „Poznaj Świat“ był i jest potrzebny szerokim warstwom naszego społeczeństwa.

Słowa krytyki i wskazówki przyjmujemy z radością i postaramy się wiele rzeczy uzupełnić i poprawić w przyszłości. Rozbudujemy nie tylko część artykułową i monograficzną, ale postaramy się również rozszerzyć dział zagadek i konkursów geo-

graficznych. W związku z tym prosimy naszych Czytelników o współpracę i dalsze poparcie. Redakcja i Wydawca dołożą również wszelkich starań, aby i nasze mapy były coraz lepsze. Trudności drukarskie nie pozwalają jeszcze na wykonanie wielu rzeczy, ale już w numerze trzecim załączymy **mapę fizyczną Czechosłowacji, drukowaną techniką offsetową.**

Oto kilka odpowiedzi na listy:

P. Stanisław Skulski — Bielsko. Dziękujemy za słowa uznania i krytyki. Wskazówki Pana są cenne i postaramy się je wykorzystać.

P. S. N. — Mszana Dolna. Za cenne wskazówki dziękujemy.

P. J. P. — Kalwaria. Postaramy się coś napisać o Indiach.

P. Krzysztof Goryczko — Kraków. Dziękujemy za miłe słowa uznania.

P. Zofia Łączna — Kraków. Dziękujemy za ładny wierszyk.

P. Z. Miżniak — Zawiercie szkoła nr 5. Wskazówki o zagadkach uwzględnimy już w n-rze 2 „Poznaj Świat“.

P. Karol Bernasiński — Londyn (Anglia). Dziękujemy za słowa uznania i prosimy o współpracę na przyszłość.

P. Józef Kucharski — Montreal (Kanada). Dziękujemy serdecznie za przesłane fotografie i mapki.

P. Stanisław Siklucki — Poznań. Hollandii poświęcimy nr 4 naszego czasopisma.

P. Aleksander Mączka — Jelenia Góra. Monograficzno - statystyczny opis Kanady podamy w numerze 7 „Poznaj Świat“.

P. J. Dudley — Edynburg (Szkocja). Artykuł Pana o Hebrydach przetłumaczymy i umieścimy.

PP. Z. Mrowiec — Kraków, J. S. — Warszawa, P. Sokalski — Gdańsk i inni. Redakcja podziela zdanie Panów, że używanie nazwy „**Morze Niemieckie**“ na mapach i w atlasach Książnicy „Atlas“ (Wrocław) nie jest specjalnie uzasadnione. Morze to równie dobrze może się nazywać morzem Duńskim albo Szkockim itp., choć wydawnictwa brytyjskie, amerykańskie i radzieckie używają nazwy „**Morze Północne**“ i ta nazwa wydaje się najwłaściwsza.

P. Lucjan Balcerowski, Kierownik Wystawy Prasy Polskiej — Będzin. Redakcja i Administracja „Poznaj Świat“ serdecznie Panu dziękują za propagowanie naszego czasopisma, oraz za nadesłanie pod naszym adresem znacznej ilości prenumeratorów.

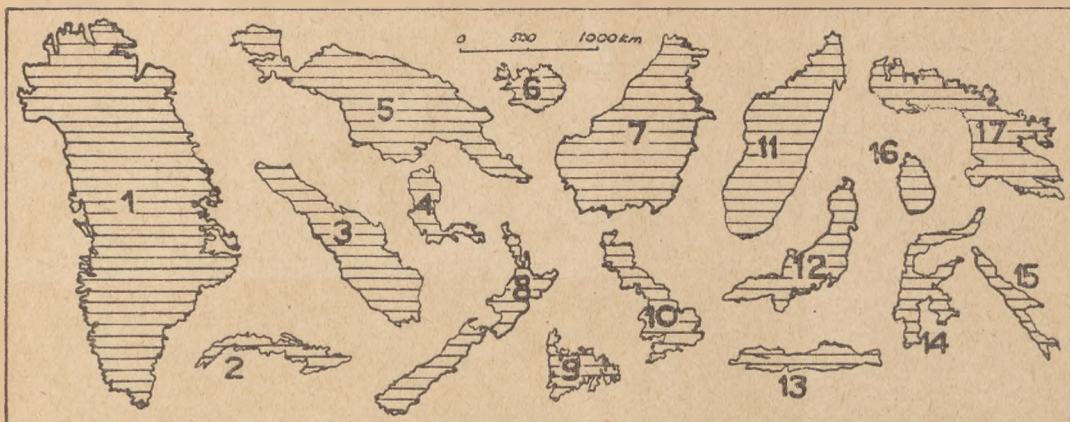
PP.: Janusz Drzał — Rzeszów, Maciej Kowalski — Mińsk Mazowiecki, Stefan Wołonkiewicz — Szadkowie, pow. opoczyński, Krystyna Olesiukówna — Gdańsk-Oliwa, Andrzej Radwański — Warszawa, Julian Marciszewski — Wrocław, Józef Idziak — Koniecpol, Stanisław Bejger — Gdańsk, S. Pagaczewski — Kraków, R. Waleryk — Przasnysz, Mieczysław Niznik — Skawa Granice, Kazimierz Mazurek — Krasnystaw, oraz wielu innym Czytelnikom Redakcja dziękuje za słowa uznania i bardzo miłe listy.

Zagadki geograficzne. Wobec 752 nadesłanych rozwiązań zagadki geograficznej z numeru 1 „Poznaj Świat“, Redakcja zawiadamia, że ostateczny termin rozwiązań upływa z dniem 25 marca br. Spośród 752 rozwiązań wybrano 278 dobrych, z tych ostatnich zaś drogą losowania 15 rozwiązań będzie nagrodzonych książkami.

Wynik konkursu zagadek z n-ru 1-go, wraz z nazwiskami nagrodzonych, ogłosimy w n-rze 3 „Poznaj Świat“.

Administracja „Poznaj Świat“ dziękuje serdecznie PP. Inspektorom Szkolnym, Kierownikom Szkół i Nauczycielstwu za nadesłane adresy i życzliwe ustosunkowanie się do naszego pisma.

ZAGADKA GEOGRAFICZNA

Proszę odgadnąć przedstawione na załączonej mapce nazwy wysp i ich przynależność państwową. Za najlepsze rozwiązanie Redakcja przewiduje szereg nagród w postaci książek. Rozwiązanie należy kierować do dnia 15 kwietnia pod adresem: Redakcja „Poznaj Świat“. Kraków, Grodzka 65, II p.

Wynik konkursu będzie ogłoszony w nr 4 „Poznaj Świat“, który ukaże się w pierwszych dniach maja br.

POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE

Zarząd Główny, Warszawa, ul. Wilcza 22 m. 6.

Wydawnictwa Polskiego Towarzystwa Geograficznego:

Przegląd Geograficzny — Warszawa, ul. Wilcza 22

Czasopismo Geograficzne — Wrocław, pl. Uniwersytecki 1

Poznaj Świat — Kraków, Grodzka 64.